

4–5 METŲ VAIKŲ AGRESIJOS BŪDAI IR JŲ KOREGAVIMO GALIMYBĖS IKIMOKYKLINIO UGDYMO ĮSTAIGOJE

Deimantė Ciparytė¹, Algimantas Bagdonas²

¹*Kauno lopšelis-darželis „Girinukas“*, ²*Kauno kolegija*

Anotacija. Straipsnyje pateikiama mokslinės literatūros apžvalga, nagrinėjanti 4–5 m. vaikų agresijos apraiškas, situacijas, koregavimo būdus bei pateikiama atlikto tyrimo rezultatų analizė. Straipsnyje pateikiami apibendrinimai bei išvados gali būti pritaikyti tobulinant ikimokyklinio ugdymo įstaigos veiklą, siekiant išsiaiškinti vaikų agresijos problemos esmę bei ieškant efektyviausių bendradarbiavimo galimybių su tėvais, susiduriančiais su vaikų agresijos reiškiniu. Remiantis tyrimo rezultatais, pateikiamos rekomendacijos, kaip atpažinti vaiko agresiją, kaip šį reiškinį koreguoti, švelninti problemines situacijas ugdymo įstaigose ir šeimoje. Tyrime taikyti mokslinės literatūros analizės, apklausos raštu bei stebėjimo metodai. Tyrimas atskleidė, kad naudingi žaidimai, kurių metu vaikai gali išsakyti savo nuomonę, papasakoti, kas juos slegia ir tokie žaidimai, kurių metu vaikai gali išreikšti savo agresiją. Tėvai ir pedagogai laikosi skirtingo požiūrio į vaiko agresyvumą, todėl nėra linkę bendradarbiauti vieni su kitais, taigi iškyla aktualus pedagoginio bendradarbiavimo tarp šeimos ir ugdymo įstaigos klausimas.

Raktiniai žodžiai: agresija, ikimokyklinis amžius, pedagoginė sąveika, bendradarbiavimas.

Įvadas

Ikimokykliniame amžiuje vaikų emocinė raida yra labai svarbus aspektas vaiko vystymosi laikotarpiu. Pasak K. Hille, P. Evanschitzky, A. Bauer (2015), emocija yra kompleksinė subjektyvių ir objektyvių veiksmų interakcijų visuma, ji perduodama neuronais, teikia afektinės patirties, gali lemti elgesį, kuris dažnai būna ekspresyvus, tikslingas ar adaptyvus. Emocinė raida yra glaudžiai susijusi su fantazijos žaidimais ikimokykliniame amžiuje. Pasak R. Žukauskienės (2012), tarp 3–5 m. vaikai susidomi fantazijos žaidimais ir įsivaizduojamais draugais. Tai leidžia vaikui saugiai išbandyti įvairius vaidmenis ir jausmus, subręsti bendravimui su kitais. Vienas ryškesnių pokyčių ikimokyklinio amžiaus vaiko emociniame gyvenime yra tai, kad jis save jau suvokia kaip atskirą asmenį. Tai lemia, kad vaikas pradeda patirti sudėtingesnes emocijas. Prie pagrindinių emocijų paprastai priskiriamas pyktis, liūdesys, baimė. Ikimokykliniame amžiuje atsiranda pasididžiavimas, gėda, kaltė. Norint patirti šias sudėtingas emocijas, reikia tam tikro kognityvinio brandumo (loginio mąstymo, geresnės atminties), supratimo apie santykius. Kita svarbi ikimokyklinio amžiaus vaikų emocinio gyvenimo ypatybė – jie ima geriau suprasti ir įsisąmoninti savo emocinius potyrius. Kaip teigia D. Boyd, H. Bee (2011), ikimokykliniame amžiuje ugdomas ne ką menkesnis emocinio „aš“ elementas – empatija. Empatiją sudaro du elementai: kito asmens emocinės būsenos ar situacijos suvokimas ir gebėjimas įsijausti į tą emocinę būseną. Ikimokykliniame amžiuje empatija turi atvirkštinį ryšį su agresija. Tai reiškia, kad kuo daugiau ikimokyklinukas turės empatijos, tuo mažiau jis bus

agresyvus. Empatija turėtų būti ugdoma ikimokykliniame amžiuje, nes tai sumažintų vaikų agresyvumą. Kaip teigia G. Gini, T. Pozzoli, S.Hymel (2014), agresyvu elgesį gali lemti kompiuteriniai žaidimai, televizijos laidos. Televizijoje yra atskleidžiamas asocialus elgesys, su kuriuo vaikai galbūt dar nėra susipažinę. Vaikai nežino, kaip tinkamai į tai reaguoti, todėl agresyvu elgesį priima tiesiogiai ir jį kopijuoja. Nors internetinė agresija nepareikalauja to paties lygmens, kaip tradicinė agresija, tačiau vaikams tai negatyvus pavyzdys, nes jie dar nesugeba atskirti blogo ir gero elgesio. Jiems tai tarsi elgesio forma, kuria pavyks gauti tai, ko jie nori. Pasak A. Raine, A. Lai Chu Fung, J. Portnoy, O. Choy, V. L. Spring (2014), vaiko agresija priklauso nuo jo širdies ritmo. Buvo atlikti tyrimai, kurių metu buvo įrodyta, kad vaikai, kurių širdies ritmas yra ramesnis, charakteryje nerasta agresyvaus elgesio apraiškų, supykę arba susijaudinę reaguoja kur kas agresyviau, nei vaikai, kurie visada linkę į agresyvumą ir jų širdies ritmas yra greitesnis. Tai atsitinka dėl adrenalino pertekliaus. Vaikai, kurie elgiasi dažniau agresyviau, išnaudoja daug savo adrenalino, todėl kartais yra linkę reaguoti ramiau už kitus vaikus. Taip pat šiuo tyrimu įrodyta, kad reaguojanti agresija yra impulsyvesnė agresijos forma, kurią pasitelkus reikiamas priemonės galima kontroliuoti. „Agresija yra apibrėžiama, kaip elgesys, kuriuo siekiama tyčia pakenkti kitam asmeniui arba sugadinti kokį nors žaislą“ (Boyd, Bee, 2011). Visi 4–5 metų vaikai gali elgtis agresyviai, tačiau agresijos forma, dažnumas ir priežastys ikimokykliniame amžiuje kinta. Psichologai išskiria kelias svarbiausias agresyvaus elgesio priežastis: agresiją visada lydi nusivylimas, pastiprinimas arba modeliavimas (Boyd, Bee, 2011). Taip pat 4–5 metų vaikai formuoja savo elgesį

stebėdami aplinką. Todėl didelę įtaką 4–5 metų vaikų agresyvaus elgesio apraiškoms turi šeimos sukurti modeliai, skiepijamos vertybės (Juozulynas, Jurgelėnas, 2012). Ištyrus vyresnių vaikų elgesį nustatyta, kad tarp trečiųjų ir šeštųjų metų amžiaus vyksta agresyvaus elgesio pakitimai: sumažėja fizinės agresijos apraiškų, o žodinė agresija tęsiasi ir toliau, vienas vaikas siekia sukelti skausmą kitam (Abromaitienė, 2012). Šiame amžiaus tarpsnyje yra labai svarbus pedagogo vaidmuo. Jis turi mokėti tinkamai sureaguoti ir sustabdyti vaikų agresiją. Kaip teigia S. Herm (2004), pedagogai paprastai skirtingai reaguoja į agresyvaus elgesio apraiškas tarp berniukų ir mergaičių. Toks pedagogų elgesys gali paskatinti 4–5 metų vaikų agresiją. Todėl šiuolaikinėje visuomenėje pastebima, kad 4–5 metų vaikų agresyvumas darželiuose sparčiai auga. Remiantis S. Herm (2004), pedagogams pritrūksta teorinių žinių, kaip reikėtų elgtis su agresyviais vaikais.

Problema: pedagogai ir šeimos turi nepakankamai žinių apie 4–5 metų vaikų agresiją ir jos koregavimo galimybes ikimokyklinėje įstaigoje. *Todėl kyla probleminiai klausimai:* kokie 4–5 metų vaikų agresijos raiškos būdai ir jų koregavimo galimybės ikimokyklinio ugdymo įstaigoje? Koks pedagogų ir tėvų požiūris į 4–5 metų vaikų agresijos raišką ir jos koregavimo galimybes ikimokyklinio ugdymo įstaigoje?

Tyrimo objektas: 4–5 metų vaikų agresijos būdai ir jų koregavimo galimybės ikimokyklinio ugdymo įstaigoje.

Tikslas: nustatyti 4–5 metų vaikų agresijos raiškos būdus ir jų koregavimo galimybes ikimokyklinio ugdymo įstaigoje.

Tyrimo uždaviniai:

1. Teoriškai pagrįsti 4–5 metų vaikų agresijos sampratą, būdus ir koregavimo galimybes.
2. Atskleisti pedagogų ir tėvų požiūrį į 4–5 metų vaikų agresijos raišką ir jos koregavimo galimybes ikimokyklinio ugdymo įstaigoje.

Tyrimo metodai: mokslinės literatūros analizė, apklausa (žodžiu), stebėjimas.

Agresijos samprata ir agresyvaus elgesio priežastys ikimokykliniame amžiuje

4–5 metų vaikų emocinė raida sparčiai pažengia į priekį. Šio amžiaus tarpsnio vaikai pradeda suprasti, kad skirtingose situacijose jie jaučia skirtingas emocijas, kurias gali išreikšti veido mimika, balsu, veiksmais. Taip pat tokio amžiaus vaikai ne tik atpažįsta kitų emocijas pagal veido išraišką, veiksmus, bet ir stengiasi suprasti ir įvardinti situacijas, kurios sukėlė tokias emocijas. Šiame amžiaus tarpsnyje vaikai pradeda kalbėti apie savo emocijas su kitais, jas įvardinti, papasakoti, kodėl jie taip elgiasi, kodėl jie taip jaučiasi (Monkevičienė ir kt., 2015). Pasak O. Monkevičienės ir kt. (2015), „4–5 metų vaiko raidoje svarbų vaidmenį atlieka

savireguliacijos ir savikontrolės vystymasis. Gerus savireguliacijos ir savikontrolės gebėjimus turintis vaikas patiria daugiau sėkmės ne tik darželyje, bet ir mokykloje, skatina ko nors kantriai siekti, sutelkus pastangas įveikti kliūtis. Taip pat 4–5 metų vaikai geba valdyti savo emocijas, nusiraminti kalbėdami apie tai, kas įvyko. Tokio amžiaus vaikai ne tik nusako savo emocijas, tačiau ir laukia auklėtojos komentarų į tai, ką jie pasakė, bando ieškoti kompromisų tokiose situacijose. Ikimokyklinukai ieško nusiraminių būdų, primena kitiems vaikams, kaip reikia elgtis su grupėje esančiais žaislais ir vaikais. 4–5 metų vaikas supranta savo ir kitų žmonių emocijas, bando spręsti konfliktus pats“.

Emocinė raida yra glaudžiai susijusi su vaiko socialiniais įgūdžiais. Vaikas turi tinkamai pažinti savo emocijas, sugebėti tinkamai į jas reaguoti. Taip pat 4–5 metų vaikų emocinės raidos vystymasis padeda pradmenys tolimesnei vaiko emocinei raidai. Remiantis mokslinė literatūra galima teigti, kad šiame amžiaus tarpsnyje formuojasi vaiko gebėjimas spręsti problemas, vaikas susipažįsta su emocijomis kaip pyktis, nusivylimas, empatija. Todėl labai svarbu vaikui atskleisti tinkamus būdus, kaip išspręsti problemas, kad tai neperraugtų į agresijos protrūkius.

Kaip teigia R. Žukauskienė (2012), agresija yra toks elgesys, kuriuo naudojamas fizinis ar žodinis smurtas prieš kitą asmenį. Psichologų nuomone, agresija yra tokie veiksmai, kurie sukelia priešiškimą tam asmeniui, prieš kurį yra nukreipiama agresija. Labai svarbu skirti agresiją, kai ji yra sukeliamą priešiškimą ir kai agresija yra be priešiškimą nukreipta asmens atžvilgiu. Agresija apibūdinama kaip priešingas elgesys, kuriam būdingas pranašumo demonstravimas ar jėgos panaudojimas kito žmogaus atžvilgiu. Tokiu elgesiu siekiama pakenkti psichologiškai ar fiziškai kitam žmogui. Agresija yra reakcija į konfliktą, frustraciją. Pastaraisiais metais psichologų ir edukologų darbuose agresija aiškinama įvairiai. Tačiau, pasak A. Suslavičiaus ir G. Valicko, apibrėžti agresijos sąvoką yra sudėtinga. Viena vertus, agresiją galima apibūdinti kaip veiksmus, siekiant sukelti kitam žmogui skausmą. Kita vertus, agresija gali būti akcentuojami žmogaus ketinimai (Braslauskienė, Jonutyte, 2005). Pasak R. Juškvienės ir kt. (2008), agresija – tai neatsiejama vaikų gyvenimo dalis. Visi vaikai elgiasi agresyviai. Jokių būdų negalima tvirtinti, kad neįgalieji vaikai turi daugiau agresijos nei kiti. Neįgalūs vaikai turi daugiau priežasčių pajusti pyktį, žadinantį agresiją, kai būna pravardžiuojami, erzunami ir skriaudžiami. Jei vaikas negali ar nemoka saugiai, pagal taisyklės išreikšti savo agresijos, jis susižavi agresija ir tai tampa pagrindinis vaiko elgesys. Agresijos vaikai semiasi iš veiksmo ir kovinių, vaidybinių ir animacinių filmų. Kuo mažesni vaikai, tuo dažniau konfliktai ir nuomonių skirtumai sprendžiami

fiziniais veiksmais. Kaip teigia J. Rumf (2004), „didžiausia vaikų agresijos priežastimi tampa vaikų matomas šeimos modelis. Tai, ką vaikai išmoka šeimoje, gali būti sutvirtinama ir įtvirtinama už šeimos ribų. Jeigu vaikas auga harmoningoje, taikioje šeimoje, vaikas paruošiamas priimti draugišką, taikingą kitų žmonių elgesį. Jis ir darželyje ieško situacijų, kurioje vyrauja šeimos atmosfera. Tokiu būdu tvirtėja agresyvumo neturinti elgsena“. Jeigu vaikas auga šeimoje, kurioje mato agresyvią aplinką, netaikingą elgesį, tokios aplinkos jis ieško ir už šeimos ribų. Tyrimų metu nustatyta, kad vaikų agresyvaus elgesio apraiškos didėja tuomet, kai vaikas su agresyviu elgesiu yra jau susipažinęs šeimoje, kaip su „normaliu“. R. Braslauskienė, I. Jonutytė (2005) išskiria keturias agresyvaus elgesio priežastis:

- *Agresyvumas gali būti pamėgdžiojimas.* Tai gali būti imitacijos rezultatas, kai siekiama veikti savarankiškai, apginti savąjį „aš“, per didelio savimi pasitikėjimo.
- *Agresyvumas gali būti išraiška siekiant kompensuoti bejėgiškumą.* (psichologinį, emocinį, socialinį).
- *Agresyvumas gali būti vidinio „aš“ prieštaravimai.* Vaikas gali jausti emocinį diskomfortą ir jį išreikšti agresija.
- *Pervargimas.* Vaikas agresyviai gali elgtis todėl, kad yra pervargęs, persitempęs.

A. Erkert (2011) išskiria kelias svarbiausias priežastis: 1. *Nuolatinis nesirūpinimas vaiku, priežiūros stoka.* Šiai grupei priklauso tokie vaikai, kurių rytas prasideda prie televizoriaus ar nešiojamo kompiuterio, daugiausiai laiko praleidžia gatvėse, beveik vieni rūpinasi namais, savo higiena, yra alkani, nes jiems trūksta maisto. Toks tėvų elgesys gali kilti dėl tėvų psichologinių problemų, žalingų įpročių, neplanuoto nėštumo. 2. *Tėvai, kurie negali vaikui pasakyti vienareikšmiškai „ne“.* Tokie tėvai vaikams nesuteikia reikiamos paramos, nuolat juos nuvilia, nepripažindami ir neįvertindami jų gebėjimų. 3. *Vaikai per mažai laiko praleidžia gryname ore.* Vaikai, kurie gyvena mieste, neturi galimybės žaisti lauke, todėl ima reikalauti naujais įrenginiais, kurie pakeistų šią veiklą. Vaikas savo vidinę tuštumą užpildo naujais žaislais ir agresyvumu jų negaudamas. Pasak R. Žukauskienės (1997), agresyvaus elgesio priežastys aiškinamos labai įvairiai. Vieni mokslininkai agresijos priežastimis laiko fiziologinius arba genetinius veiksnius. Kiti nurodo, kad agresija yra išmokstama (tiesiogiai arba netiesiogiai) iš tėvų, bendraamžių, masinės informacijos priemonių, taip pat iš vaikų supančios aplinkos. Vaiko agresija gali būti išmokstama jau ankstyvajame amžiuje, o tolimesnėje ikimokyklinėje raidoje gali būti plėtojama.

Vaikų agresyvaus elgesio būdai ir koregavimo galimybės ikimokykliniame amžiuje

Kaip teigia R. Braslauskienė ir L. Jonutytė (2005), vaiko agresijos apraiškas veikia socialiniai ir biologiniai veiksniai. *Biologiniai veiksniai:* genetiniai – paveldimumas iš dvynių seserų ar brolių, tėvų; nerviniai procesai – žmonių smegenyse yra sritys, kuriuos dirginant yra sukeliamas agresyvus elgesys; biocheminiai – hormonai ir kitos medžiagos, esančios kraujyje, gali arba slopinti arba skatinti agresyvų elgesį. *Socialiniai veiksniai:* nemalonūs įvykiai – tyrimai įrodo, kad vaikai, patyrę nelaimingus gyvenimo įvykius, yra nelaimingi ir elgiasi agresyviau už kitus; netinkamas elgesys su vaiku šeimoje – kai prieš vaiką yra vartojama fizinė, psichologinė ar seksualinė prievarta, televizijos žiūrėjimas ir agresiją keliančios situacijos šeimoje, vaikų psichologiniai rizikos veiksniai. Cituodama J. Litvinienės tyrimus, I. Leliūgienė (2002) teigia, kad vaikų agresyvus elgesys daugiausiai priklauso nuo socializacijos proceso. Socializacija – tai procesas, kurio metu vaikai išmoka tam tikros kultūros, požiūrio į gyvenimą, vertybių, elgesio būdų. Šis procesas vyksta visą gyvenimą. Daugiausia įtakos socializacijos formavimuisi turi šeima, mokykla, žiniasklaida, draugai. Reikšmingiausias vaiko agresyvaus elgesio apraiškoms faktorius yra šeima. Tai pirmoji socialinė institucija, kuri perteikia tinkamus arba netinkamus elgesio modelius. Nė vienas gimęs vaikas negali žinoti, ką reiškia agresyvus ar neagresyvus elgesys. Šeima yra pirmasis institutas, galintis paskatinti agresyvaus elgesio užuomazgas. Cituodama T. L. Hylandą ir J. Davis, D. Nasvytienė (2005) teigia, kad egzistuoja reaktyvi ir proaktyvi agresijos išraiškos. Jos teigimu, agresijos išraiška gali būti impulsyvus, nenusipėjamas, spontaniškas vaiko elgesys, kai yra nutraukiama jo norima veikla. Vaikui augant jo aplinkoje atsiranda vis daugiau žmonių. Vaiko pažinties ratas vis daugiau plečiasi. Itin sparčiai vaiko draugų ratas prasiplečia atėjus į darželį. Ar vaikas taps agresyvesnis, priklauso nuo to, kaip jį priims bendraamžiai. Jei bendraamžiai vaiką skriaus, nuolatos atstums, didelė tikimybė, kad vaikas pats ims elgtis agresyviai. 4–5 metų vaiko agresiją lydi pirmieji keiksmožodžiai ir mušimasis. Tokio amžiaus vaikas nekreipia dėmesio, ar agresiją naudoja prieš auklėtoją, mamą, ar prieš savo bendraamžį (Čekuolienė, 2014).

Labiausiai reikėtų atkreipti dėmesį į vaiko agresyvų elgesį, jo sukeliamas priežastis ir to laiko emociją. Kaip teigia daugelis literatūros šaltinių, yra keletas agresyvių elgesių išraiškų, kurios turi ne tik skirtingus tikslus, bet ir priežastis. Todėl šiame amžiuje labai svarbu ne tik pastebėti agresyvumą, bet ir pažinti agresyvaus elgesio išraiškų skirtumus ir formas.

4–5 metų vaikų agresija gali būti labai skirtinga. Tai priklauso nuo vaiko emocinės būsenos, jo pasitikėjimo savimi, socialinės padėties. Yra išskiriami trys agresyvaus elgesio būdai: 1. *Pasyvus agresyvus elgesys*. Vaikas, pasyviai reaguodamas į suaugusiųjų prašymus ir nemokėdamas išreikšti pykčio kitaip, pradeda elgtis agresyviai. Tai toks agresyvaus elgesio būdas, kai vaikas bijo parodyti, kaip jis jaučiasi iš tiesų. 2. *Staigus pyktis*. Tai toks elgesys, kai vaikas viskam nori vadovauti, vadovaujasi savo emocijomis ir negeba jų valdyti. 3. *Slaptas pyktis*. Tai toks elgesys, kai vaiko emocijos yra paslėptos už jo agresyvumo. Vaikas vadovaujasi pykčiu, pagieža, dirglumu (Reid, 2010). Agresija yra natūralus, įgimtas instinktas. Tačiau agresija nebūtinai turi būti destruktivi. Visiškai normalu, kad vaikas stengiasi ginti savo daiktus, žaislus, tačiau labai svarbu, kokių būdu jis tai daro. Dažniausiai agresyvus elgesys yra skirstomas į *aktyviają ir iniciatyviają agresiją*. *Aktyvioji agresija*. Tai aktyvus instinktas, kovoti už savo vietą, žaislą ar daiktą. Vaikai pripratę namuose nieko nesidalinti, gauti tai, ko nori, todėl būnant didesnėje vaikų grupėje, jiems sunku suvokti, kodėl jie turi elgtis kitaip. Todėl vaikai dažnai ima agresyviai elgtis, nes tokio elgesio yra išmokę jau nuo gimimo. *Pasyvioji agresija*. Tai gynybinė agresija, kurios metu vaikai vadovaujasi savo emocijomis. Vaikų elgesys gali būti nuspėjamas ir netikėtas (Molcho, 2006). Pasak D. Boyd ir H. Bee (2011), agresyvaus elgesio būdai priklauso nuo vaiko amžiaus. 4–5 metų vaikų agresyvaus elgesio būdai yra vieni plačiausių iš visų amžių tarpinių. Pasak Erkert (2011), jausmai, kurie yra sukeliama vaikui įniršus yra visiškai suprantami, tačiau, visų pirma, norint vaikui paaiškinti agresyvaus elgesio esmę ir pasekmes, reikia patiemis suprasti, ką mums reiškia agresyvus elgesys. Autorė pateikia kelias agresyvaus elgesio koregavimo galimybes: 1. *Įsikišti ir nustatyti aiškias elgesio ribas*. Prie vaiko turėtume prieiti kuo ramiau ir paaiškinti jam, kodėl tai įvyko, kokios priežastys sukėlė tokias emocijas. 2. *Sukurti tokią pokalbio atmosferą, kuri praskaidrintų susidariusią situaciją*. Patariama labai noriai išklausti vaikus, jų jausmus ir pojūčius, pasistengti juos įvardinti. 3. *Su vaikais patariama kalbėti taip, kad jie nesijaustų nei puolami, nei įvaryti į kampą*. Tokiu būdu jiems yra suteikiamos galimybės kalbėti apie savo jausmus, pyktį, problemas. 4. *Radus kompromisą, po kiek laiko grįžti po to paties pokalbio, jį pakeisti ir papildyti*. Nesvarbu kokį sprendimą priėmėme, turime leisti vaikams suprasti, kad jais pasitikime, juos girti už mažą ar trumpalaikį elgesio pokytį, kuris prisideda prie socialinio elgesio pagerėjimo. Vienas iš agresijos koregavimo būdų yra įvairios užduotys, kurios padeda vaikams pažinti savo emocijas, susipažinti su agresija ir jos valdymo būdais, padėti vaikams valdyti savo agresiją: 1. *Pasakojimas vaikams*. Siūloma naudojant įvairias figūreles, pirštukines lėles, suvaidinti pasakojimą, kuriame personažai naudoja agresiją. Po pasakojimo vaikams

užduoti keletą klausimų pvz.: ar kiškis ir lapė susipyko? Kas sukėlė konfliktą? Kaip derėtų jį spręsti? Ar personažai pasirinko tinkamą būdą? 2. *Vaikas turi žinoti tinkamus ir netinkamus emocijų valdymo būdus*. Su vaikais reikėtų aptarti įvairias suvaidintas situacijas. Kaip derėjo elgtis, o kaip personažas pasielgė? Svarbiausia neskubėti už vaiką atsakyti į klausimus. 3. *Vaikas turi žinoti būdus, kaip nusiraminti*. Reikia paaiškinti vaikui, kad jei jis susipyko su draugu, vietoje agresijos galėtų eiti į veiklos kampelį, sudėlioti dėlionę, pavartyti knygą, o kai nurims ateiti pasikalbėti su draugu (Therault, 2007).

Pasak Tiefenbacher (2012), kai kuriems vaikas agresija reikalinga tam, kad vaikas sugebėtų išreikšti susikaupusias emocijas. Norint suvaldyti agresyvumą yra labai svarbu žinoti keletą pagrindinių taisyklių: 1. *Mokėti kalbėti su vaiku apie jo emocijas*. Paaiškinti vaikui, kad mes kiekvienas susiduriame su blogomis emocijomis, kad esant tokiai situacijai mums reikia kalbėtis ir išklausti vienas kitą. 2. *Savo agresiją vaikas gali nupiešti*. Kai vaikas yra labai supykęs, pasiūlyti jam nupiešti savo pyktį, būtina paklausti vaiko, ką jis nupiešė. 3. *Kai vaikas imasi agresyvių priemonių, leisti jam agresiją išreikšti ant pagalvės ar žvėrelio dėžutėje*. Rekomenduojama, kad kiekvienas vaikas turėtų dėžutę, kurioje laikytų sugalvotą „piktą gyvūnelį“, kuriam galėtų atiduoti savo agresiją ir ją uždaryti dėžutėje. 4. *Kartu su vaikais pasigaminti pirštiningą lėlytę*. Kartu su vaikais iš tam tikrų priemonių pasigaminti lėlytes. Drauge su jomis vaidinti įvairias agresijos situacijas ir kartu diskutuoti, kaip reikia elgtis iškilus tokiai problemai. Jei vaikas yra agresyvus, jis gali pažaisti su savo agresijos lėlyte, paklausti jos patarimo. Norint suprasti agresyvų vaiką, reikia suvokti, kaip jie supranta ir suvokia save supantį pasaulį. 4–5 metų vaikai turi labai lakią fantaziją, todėl jie daugelį dalykų interpretuoja kitaip negu vyresnio ar jaunesnio amžiaus vaikai (Douglas, Riley, 2016). Pasak Johnson (2006), vienas iš agresyvaus vaikų elgesio koregavimo būdų gali būti teatras, dramos veiklos. Jų metu 4–5 metų vaikai puikiai išnaudoja savo emocijų perteklių ir taip pat ši veikla juos nuramina, todėl vaikai susivaldo nuo agresyvaus elgesio išraiškų. Tyrimais įrodyta, kad vaikai, kurie 4–5 metų pradėjo lankyti teatro užsiėmimus grupėje, tapo draugiškesni ir ramesni su kitais vaikais. Autorė pateikia keletą būdų, kurie svarbūs planuojant dramos veiklas, norint įveikti vaikų agresyvumą: sudaryti sąlygas vaikams kurti scenarijų, kuriame vaikai galėtų kalbėti apie agresiją, ją išreikšti; duoti vaikams erdvės, kurios metu galima iš šalies stebėti vaikų elgesį, kaip jie suvokia agresijos apraiškas, kaip viskas atrodo jų akimis; žaisti įvairius meninius žaidimus, kuriuose kiekvienas vaikas būtų išklaustas. G. Jurkevičienė (2016) teigia, kad, norint suvaldyti vaiko pyktį, reikia atsimentinti, kad vaiko agresija yra normali reakcija ir emocija. Auklėtoja arba tėvai turėtų

mokėti valdyti savo emocijas, norint padėti vaikui įveikti agresiją.

Vienas iš svarbiausių agresyvaus elgesio koregavimo būdų yra tai, kad reikia gebėti išklausti vaikus, leisti jiems išsakyti savo nuomonę, o ne iš karto juos teisti. Svarbus aspektas yra tai, kad suaugusieji patys gebėtų išlikti ramūs situacijose, kai vaikas elgiasi agresyviai. Vaiko agresija yra glaudžiai susijusi su vaiko emocijomis. 4–5 metų vaikų emocinėje raidoje yra svarbūs 3 aspektai: socialiniai įgūdžiai, kuriuos formuoja pirmoji vaiko institucija – šeima, empatija, kuri leidžia vaikui suprasti kito žmogaus emocijas ir jų atsiradimo priežastis, bei vaiko gebėjimas atpažinti emocijas. Vaikas turi mokėti skirti emocijas, kad galėtų tinkamai išreikšti savo pyktį ir agresiją, o ugdytojai turi padėti vaikams šiame procese.

Tyrimo metodika ir organizavimas

Šio tyrimo tikslas – nustatyti 4–5 metų vaikų agresijos raiškos būdus ir jų koregavimo galimybes ikimokyklinio ugdymo įstaigoje. Siekiant įgyvendinti išsiskelto tikslą, 2018 m. kovo mėn. atliktas užsakomasis tyrimas. Tyrimas vyko Kauno lopšelyje-darželyje „X“. Kauno lopšelis-darželis „X“ įkurtas 1995 m. Lopšelyje-darželyje veikia 6 grupės: 2 ankstyvojo amžiaus vaikų 3 ikimokyklinio amžiaus vaikų ir 1 priešmokyklinio ugdymo grupė. Darželio bendruomenė kreipėsi į tyrimo autorius su prašymu atlikti užsakomąjį tyrimą, nagrinėjančią 4–5 metų vaikų agresijos raiškos būdus ir jų koregavimo galimybes konkrečioje ikimokyklinio ugdymo įstaigoje. Pasirinkti tyrimo metodai: iš dalies struktūruotas interviu su ikimokyklinio ugdymo pedagogais ir 4–5 metų vaikų tėvais bei stebėjimo metodas su 4–5 metų vaikais. Interviu instrumentarius sudarytas remiantis teorinėje dalyje išskirtomis autorių nuostatomis apie agresijos reiškinio aktualumą, šeimos ir darželio bendradarbiavimo svarbą, pedagogines kompetencijas bei pabrėžiant 1–5 m. vaiko raidos ypatumus. Pasirinkti metodai laikytini vienais tinkamiausių, kuriais galima efektyviai atskleisti 4–5 metų vaikų agresijos raiškos būdus ir jų koregavimo galimybes ikimokyklinio ugdymo įstaigoje. Buvo apklausta 10 tėvų, auginančių 4–5 metų vaikus ir 5 ikimokyklinio ugdymo pedagogai. Apklausti visi pedagogai, dirbantys su šio amžiaus vaikais bei po 3–4 tėvus iš kiekvienos grupės, kurie patys pareiškė norą dalyvauti tyrime. Atliekant tyrimą, informantai supažindinti su tyrimo tikslu bei nauda konkrečiai ugdymo įstaigai bei jos bendruomenei. Interviu atliktas laikantis savanoriškumo, geranoriškumo, korektiškumo principais. Informantams užtikrintas tyrimo duomenų konfidencialumas.

Tyrimo rezultatai ir aptarimas

Tyrimo dalyvavo 10 tėvų, kurie visi buvo susidūrę su vaiko agresija. Pirmuoju klausimu „Esate susidūrę su vaiko agresija?“ siekta sužinoti tėvų naudojamus agresijos koregavimo būdus. Patikslinus klausimą „kaip sprendėte, kokius metodus naudojate esant probleminei situacijai?“ net 4 tyrimo dalyviai atsakė, kad bando su vaiku kalbėtis, tačiau, visų pirma, yra bandoma sustabdyti vaiko agresiją: „Susidūrus su vaiko agresija esu, bandau nuraminti vaiką, o tada su juo pasikalbėti...“, „esu susidūrusi. Kai sulaukdavau viso jo dėmesio, bandau su juo pasikalbėti, paaiškinti, kad toks elgesys yra netinkamas...“. Apibendrinant galima teigti, kad daugelis agresyvių vaikų tėvų taiko tą patį metodą: tai nusiramimas ir pasikalbėjimas.

Klausimu „Kokios, jūsų nuomone, yra esminės vaikų agresyvumo priežastys?“ siekta atskleisti tėvų požiūrį apie vaikų agresijos priežastis. Kiekvienas iš apklaustųjų pateikė skirtingus pavyzdžius, kaip: „matomas pavyzdys šeimoje“, „tėvų netinkamas dėmesio skyrimas vaikui“, „kompiuteriniai žaidimai“ ir t.t.

Išanalizavus respondentų atsakymus, galima teigti, kad visi apklaustieji išliko tokios pačios nuomonės, kad esminės agresyvaus elgesio priežastys yra: smurtas šeimoje, dėmesio trūkumas ir informacinių technologijų įtaka.

Dalyvių paklausus „Su kokia vaikų agresija jums teko susidurti?“ buvo siekiama išsiaiškinti, su koku agresijos būdu tėvams tenka susidurti dažniausiai. Daugelis apklaustųjų atsakė, kad dažniausiai agresija yra fizinė: „vaikas spjaudosi, spardosi, tranko žaislus“, „spiria mamai, meta žaislą...“, „teko matyti, kaip mano vaikas muša kitą vaiką už tai, kad negavo norimo žaislo...“ ir t.t.

Apibendrinant respondentų atsakymus buvo nustatyta, kad daugelis tėvų susiduria su fizine vaiko agresija, tačiau taip pat iškyla problema, kad yra tėvų, kurie nepastebi savo vaikų fizinio agresyvumo ir bando juos teisinti. Taip pat tėvams trūksta žinių, kaip reikia stabdyti vaiko agresiją.

Ketvirtuoju klausimu „Kaip jūs manote, kokia yra sąsaja tarp kompiuterinių žaidimų (ir apskritai žaidimų) ir vaiko agresijos?“ buvo siekiama sužinoti tėvų požiūrį į informacinių technologijų ir vaikų agresijos sąsają. Šiuo klausimu visi apklaustieji buvo vienodos nuomonės, kad kompiuteriniai žaidimai turi didelę įtaką vaikų agresijai: „tokio amžiaus vaikai yra labai imlūs, todėl jeigu žaidime jie mušasi, šaudosi, tai ir su kitais vaikais jie taip elgsis...“, „Taip, pastebėjau, kad po kompiuterinių žaidimų mano vaikas pasidaro agresyvesnis“. Apibendrinant galima teigti, kad tėvai žino, kad kompiuteriniai žaidimai turi įtakos vaikų agresijai, tačiau dėl laiko stokos ir žinių trūkumų, kaip spręsti šią problemą, nieko nekeičia.

Teiginiu ir klausimu „psichologai teigia, kad vaikų agresiją nulemia šeimos modelis. Kokia jūsų nuomonė?“ buvo siekiama sužinoti tėvų požiūrį į vieną svarbiausių agresijos priežasčių. Visų nuomonė buvo, kad šeima gali turėti įtakos tik tada, jei šeimoje yra smurtaujama: „Net nežinau, jei tėvai nekelia rankos prieš vaiką, kaip jie gali tai veikti“, „nemanau, reikia leisti vaikui rodyti pyktį ir tiek, juk tai normalus jausmas, tik jį sutramdyti“. Tik vienas apklaustųjų sutiko, kad daug kas priklauso nuo tėvų: „tėvai turi tinkamai vaiką auklėti, su juo žaisti, rodyti pakankamai dėmesio“.

Tyrimo metu buvo nustatyta, kad, respondentų nuomone, šeimos modelis neturi įtakos vaiko agresijai, didesnę įtaką turi išoriniai veiksniai ir aplinka.

Klausimu: „Kaip netinkamas ugdytojų elgesys (pvz., nuolaidžiavimas, dėmesio nekreipimas, suaugusiųjų agresija) gali turėti įtakos vaiko agresijai?“ buvo siekiama atskleisti tėvų nuomonę apie auklėjimo stilių ir vaiko agresijos sąsają. Respondentai atsakė skirtingai. Vieni teigė, kad „auklėjimas yra tėvų pareiga ir pedagogai gali tik prisidėti“, kiti „kad ši problema yra veikiamą išorinių veiksnių ir tėvų elgesys visiškai neturi įtakos“.

Apibendrinant duomenis galima teigti, kad daugiau nei pusė respondentų neturi pakankamai žinių, praktikos apie vaiko agresiją ir tėvų auklėjimo stiliaus sąsają, likusi dalis apklaustųjų nežino, kaip esamą situaciją reikia keisti. Apibendrinant interviu su agresyvių vaikų tėvais buvo nustatyta, kad tėvams trūksta žinių, kaip reikia stabdyti vaiko agresiją, taip pat tyrimas atskleidė, kad daugelis tėvų yra linkę teisinti vaiką ir dėl agresijos kaltinti išorinius veiksnius. Tyrimo metu buvo iširta, kad tėvai suvokia kompiuterinių žaidimų įtaką ir žalą vaikui, tačiau negeba spręsti šios problemos.

Tyrimo metu dalyvavo 5 pedagogai, kurie dirba su 4–5 metų vaikais ir jų grupėje yra agresyvių vaikų. Pirmuoju klausimu „Jūsų grupėje yra agresyvių vaikų?“ siekiama sužinoti, kiek grupėje yra agresyvių vaikų ir kodėl jie tokiais laikomi. Visi apklaustieji teigė, kad kasmet pasitaiko po 2–3 agresyvius vaikus: „Daugiau, mažiau agresyvių vaikų pasitaiko kasmet“.

Apibendrinant atsakymus galima teigti, kad agresyvių vaikų grupėje būna kiekvienais metais. Taip pat buvo išsiaiškinta, kad 4–5 metų vaikai dažniausiai naudoja fizinę agresiją.

Paklausus dalyvių „Kaip jūs sprendžiate vaikų agresyvumo problemą grupėje?“ buvo siekiama sužinoti pedagogo naudojamus agresijos koregavimo būdus. Pedagogų metodai išsiskyrė. Vienas iš apklaustųjų teigė, kad su vaikų kalbasi: „Kalbamės, paaiškinu netinkamo elgesio pavojų ir primenu, kad stebėsiu vaiką, ar jis suprato. Po trečios pastabos apie tą patį netinkamą elgesį, be jokio paaiškinimo vaikas sėda ant nusiramino kėdutės“.

Apibendrinant tyrimų duomenis buvo nustatyta, kad pedagogai naudoja panašius agresijos koregavimo metodus, tačiau šie metodai nesustabdo vaiko agresijos apraiškų pasikartojimo.

Klausimu „Kokios, jūsų nuomone, yra esminės vaikų agresyvumo priežastys?“ buvo siekiama atskleisti pedagogų požiūrį į vaikų agresijos priežastis. Daugelis apklaustųjų teigė, kad pagrindinės priežastys yra vaikų išlepinimas, informacinės technologijos, šeimoje susidariusi situacija: „agresyvus vaiko elgesys gali būti todėl, kad tokį pavyzdį mato šeimoje (mamos, tėčio, brolio)“, „išlepinimas, tėvai nemoka nustatyti taisyklių. Savo praktikoje bandžiau kalbėtis su tėvais, jie vaiko agresiją neigia, teigia, kad vaiką kažkas išprovokavo, nes jis yra labai geras ir pavyzdingas berniukas“.

Apibendrinant galima teigti, kad respondentų nuomone didesnę vaiko agresijos dalį įtakoja tėvai, informacinės technologijos, išlepinimas, pavyzdys šeimoje. Taip pat pedagogai patvirtino, kad kasmet vaikai tampa vis daugiau agresyvesni.

Paklausus „Kaip jūs manote, kokie yra vaikų agresijos būdai?“ buvo siekiama išsiaiškinti, koks yra pedagogų požiūris apie vaikų agresijos būdus, kuo jie skiriasi. Patikslinus klausimais: „kuris agresijos būdas yra pavojingesnis?“, „kaip jūs reaguojate į fizinę/žodinę vaiko agresiją?“, apklaustieji teigė, kad pavojingesnė yra fizinė agresija: „Fizinė agresija, nes jos metu gali sužaloti aplinkinius“, „pavojingiausia agresija, kai vaikas panaudoja fizinę jėgą“, „kai agresija yra nukreipta į kitą vaiką“.

Apibendrinant tyrimo rezultatus buvo iširta, kad respondentai labiau reaguoja į fizinę agresiją nei į žodinę. Taip pat pedagogai taiko metodus, kurie gali dar daugiau išprovokuoti vaiko agresijos protrūkį.

Klausimu „Kaip jūs manote, kokia yra sąsaja tarp kompiuterinių žaidimų (ir apskritai žaidimų) ir vaiko agresijos?“ buvo siekiama sužinoti pedagogo požiūrį į informacinių technologijų ir vaikų agresijos sąsają. Pedagogų nuomone, žaidimai turi labai didelę įtaką vaiko agresyvumui: „žaidimai dažnai sukelia agresiją, kai nesusitaikoma su pralaimėjimu“.

Apibendrinant galima teigti, kad, pedagogų nuomone, kompiuteriniai žaidimai turi labai didelį ryšį su vaiko agresija ir tėvams būtina kontroliuoti vaiko žaidimus, naudojimąsi informacinėmis technologijomis.

Kitu klausimu „Psichologai teigia, kad vaikų agresiją nulemia šeimos modelis. Kokia jūsų nuomonė?“ buvo siekiama atskleisti tėvų požiūrį į agresyviai besielgiančius vaikus. Apklaustieji atsakė skirtingai, vieni teigė, kad: „įtakos turi, bet ar nulemia agresiją nepasakyčiau“, „vaiko agresiją nulemia pašaliniai dirgikliai, o ne šeima.“, kiti teigė, kad „ką vaikas mato namuose, tą ir išmoksta, kopijuoja darželyje.“.

Apibendrinant galima teigti, kad tėvai nėra linkę bendradarbiauti su pedagogais, stengiasi ignoruoti šios problemos požymius ir neieško sprendimų būdų.

Klausimu „Kaip netinkamas ugdytojų elgesys (pvz., nuolaidžiavimas, dėmesio nekreipimas, suaugusiųjų agresija) gali turėti įtakos vaiko agresijai?“ buvo siekiama atskleisti pedagogo nuomonę apie auklėjimo stilių ir vaiko agresijos sąsają. Pedagogai teigė, kad toks ugdytojų elgesys turi didelės įtakos vaiko agresijai: „Agresija progresuoja, jos raiškos tik dažnės“, „Jei agresija nebus stabdoma, vaiko priepuoliai tik dažnės, nes vaikas nesupranta, ką jis daro blogai“. Tyrimo metu buvo iširta, kad pedagogai turi nepakankamai žinių, kaip reikia valdyti vaiko agresiją bei kas yra atsakingas už vaiko agresijos protrūkius.

Klausimu „Jūsų manymu, darželyje skiriamas pakankamas dėmesys darbui su vaikų agresijos apraiškomis?“ buvo siekta išsiaiškinti, ar darželyje skiriamas pakankamas dėmesys darbui su vaikų agresijos apraiškomis. Visi pedagogai teigė, kad pakankamai dėmesio nėra skiriama: „Mano manymu, nėra pakankamai skiriama dėmesio. Trūksta seminarų, pedagogų mokymų, diskusijų apie šią problemą“, „Nėra pagalbos, reikėtų daugiau žinių, daugiau specialistų, taip pat tėvų mokymų, kad nustotų neigti vaiko agresiją“.

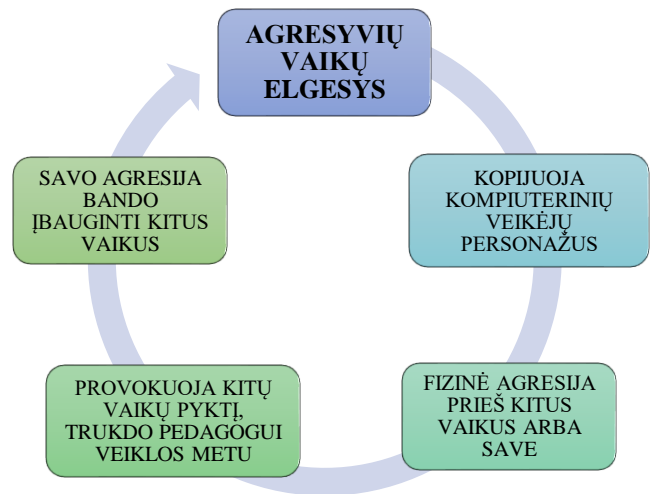
Apibendrinant tyrimo rezultatus buvo nustatyta, kad respondentai supranta, jog ši problema yra labai aktuali šiuolaikinėje visuomenėje ir apie ją yra mažai kalbama. Taip pat supranta, kad jiems trūksta teorinių ir praktinių žinių, kaip reikia elgtis su agresyviais vaikais.

Pedagoginio stebėjimo refleksija. 2018 m. balandžio mėn. vykdytas kokybinis tyrimas – pedagoginis stebėjimas. Šiuo pedagoginiu stebėjimu siekta nustatyti 4–5 metų vaikų agresijos raišką ir pedagogų teorines ir praktines žinias apie 4–5 metų vaikų agresijos būdus ir jų koregavimo galimybes, taip pat patikrinti apklausos (žodžiu) gautų duomenų informatyvumą. Tyrime dalyvavo kokybiniame tyrime dalyvavusios ikimokyklinio ugdymo įstaigos „X“, grupė, kurioje buvo stebėta dvidešimt 4–5 metų amžiaus vaikų. Pedagoginis stebėjimas vyko 2 savaites. Buvo sudarytas stebėjimo protokolas, kurio rezultatais remiantis atlikta stebėjimo refleksija. Pateikiama stebėjimo refleksija.

Pedagoginio stebėjimo metu pirmąją savaitę buvo stebimas agresyvių vaikų ir kitų grupėje esančių vaikų elgesys (1 pav.). Buvo pastebėta, kad grupėje yra agresyvių vaikų. Jų agresija pasireiškia labai skirtingai. Vieni muša kitus vaikus, kiti tranko daiktus, tretie agresiją išlieja ant pliušinių žaislų. Vaikų agresija pasireiškia be jokios priežasties: žaidimų metu, vaikams sėdint arba žaidžiant vieniems. Vaikai kopijuoja supermenus, robotus, bloguosius princus bei kitus kompiuterinių veikėjų

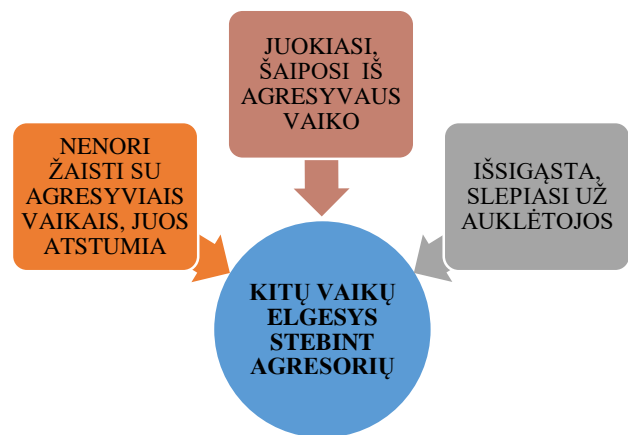
personažus. Pastebėta, kad daugiausiai agresyvūs yra berniukai. Agresyvūs vaikai stengiasi viską gauti naudodami agresiją prieš silpnesnius vaikus, taip pat kai kurie vaikai (ypač mergaitės), vengia žaisti su agresyviais vaikais, dalintis žaislais, stengiasi juos ignoruoti.

Apibendrinant galima teigti, kad daugiausiai agresyvūs vaikai naudoja fizinę agresiją prieš kitus: mušasi, spjaudosi, mėto daiktus, stumdosi. Žodinė agresija pasireiškia kur kas rečiau – kartais, kai nori įžeisti draugą ar manipuliuoti kito vaiko emocijomis.

1 pav. Agresyvių vaikų elgesys

Pedagoginio stebėjimo metu buvo iširta (2 pav.), kad vaikui pradėjus agresyviai elgtis, kiti vaikai išsigąsta, stebi jų elgseną, kartais pasišalina nuo agresyvaus vaiko toliau. Kai kurie vaikai prieina arčiau prie auklėtojos, kiti – pradeda šaipytis, juoktis iš agresyvaus vaiko, toks jų elgesys paskatina dar didesnę agresiją. Pedagogai ignoruoja susidariusią situaciją, tai įrodo, kad pedagogai nežino, kaip elgtis.

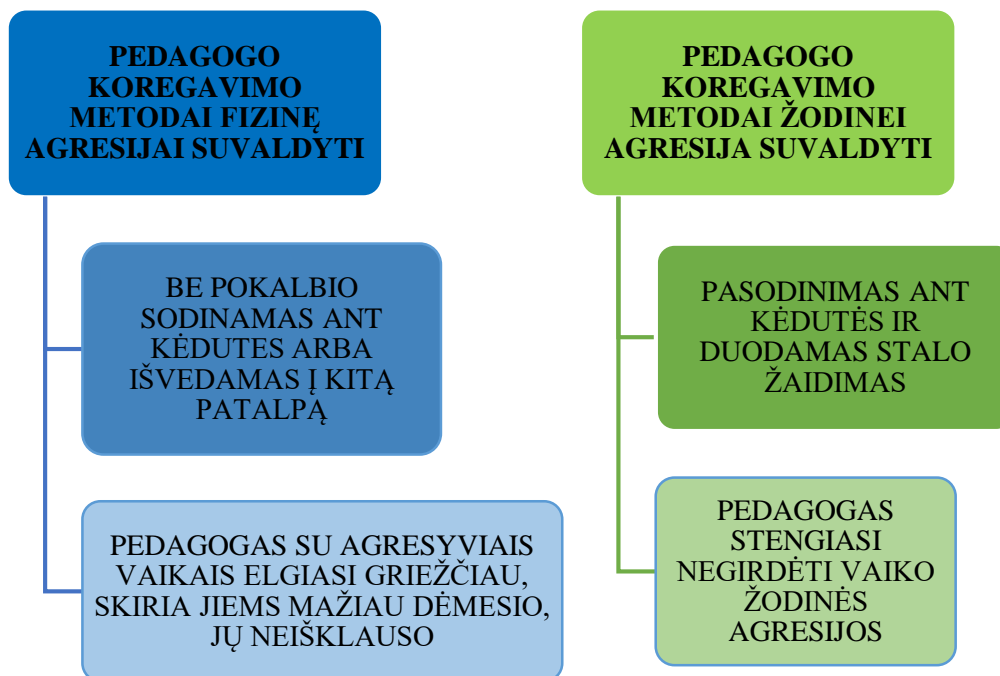

2 pav. Vaikų elgesys stebint agresyvų vaiką

Pedagoginio stebėjimo metu buvo stebimas pedagogų elgesys su agresyviais vaikais (3 pav.). Buvo iširta, kad pedagogai su agresyviais vaikais bendrauja griežčiau, teisindamiesi, kad tai būtina priemonė, nes kitaip jie praras vaikų autoritetą; taip pat pastebėta, kad auklėtojos vaikais nepasitiki, neišklauso jų nuomonės ryto rato metu. Galima teigti, kad pedagogai neieško sprendimo būdų, kaip eiti į kontaktą su agresyviais vaikais. Kaip teigiama mokslinėje literatūroje, agresyvūs vaikai neturėtų jaustis atstumti dėl savo agresyvaus elgesio, pedagogas turėtų skirti jiems individualias veiklas, kuriose vaikai galėtų laisvai reikšti savo emocijas. Taip pat pedagogas turėtų įtraukti daugiau kūrybinių žaidimų, kurių metu mokytų vaikus pažinti savo įvairias emocijas, tokias kaip pyktį, agresiją. Taip pat pastebėta, kad įvykus konfliktui, vaiko fizinė agresija yra sustabdoma ir vaikas be žodžių pasodinamas ant kėdutes. Pasodintas vaikas pradeda elgtis dar

agresyviau, tuomet pedagogė vaiką išveda į kitą patalpą. Nevyksta joks pokalbis, vaiko nuraminimas. Nustatyta, kad kai vaikas naudoja žodinę agresiją, pedagogas pasodina vaiką ant kėdutes, duoda stalo žaidimą, popieriaus lapą arba padaryti kokį darbelį. Tik po kiek laiko pedagogas prieina ir bando su vaiku pasikalbėti, įvykus trumpam pokalbiui vaikas nueina žaisti, o pedagogas lieka tvarkyti žaislų.

Apibendrinant stebėjimo rezultatus galima teigti, kad agresyvių vaikų skaičius grupėse kasmet auga, taip pat iširta, kad kompiuteriniai žaidimai turi didelę įtaką vaiko agresijai. Tyrimo rezultatai parodė, kad pedagogai neturi pakankamai teorinių ir praktinių žinių dirbti su agresyviais vaikais. Respondentai tai pripažįsta, teigia, kad ikimokyklinio ugdymo įstaigoje per mažai dėmesio skiriama darbui su agresyviais vaikais, trūksta seminarų, psichologinio rengimo, agresijos valdymo būdų pažinimo.

3 pav. Pedagogo taikomi agresijos koregavimo metodai

Pedagoginio stebėjimo metu nustatyta, kad pedagogai netaiko tokių metodų, kaip kūrybiniai žaidimai, meninės veiklos, pasikalbėjimai apie vaiko kūno pojūčius, ignoruoja agresyvius vaikus, su jais elgdamiesi griežčiau, juos išskirdami iš kitų vaikų. Pastebėta, kad agresyvūs vaikai savo elgesiu provokuoja kitų vaikų pykčio protrūkius, jų išsiblaškymą veiklos metu. Pedagoginio stebėjimo

metu pastebėta, kad dažniausiai agresyvūs yra berniukai. Atskleista, kad pedagogai skatina vaiko agresiją, patys to nesuprasdami. Respondentai teigia, kad jų taikomos priemonės padeda sustabdyti agresijos apraiškas, tačiau jos vis tiek kartojasi. Tai rodo, kad agresijos problema yra aktuali ir jos sprendimas pakankamai sudėtingas.

Išvados

1. Agresija – elgesys, kuriam būdingas pranašumo demonstravimas ar jėgos panaudojimas kito žmogaus atžvilgiu. Tokiu elgesiu siekiama pakenkti psichologiškai ar fiziškai kitam žmogui. Agresija yra reakcija į konfliktą, frustraciją. Geriausios galimybės suvaldyti vaiko agresiją yra meninė veikla, jos metu vaikas sugeba atsipalaiduoti, suvokti savo emocijas. Dramos veiklose vaikai gali suvaidinti savo pyktį, paaiškinti jo priežastis, o pedagogas turi galimybę koreguoti ir paaiškinti vaikams, kaip tinkamai suvaldyti agresiją. Naudingi žaidimai, kurių metu vaikai gali išsakyti savo nuomonę, papasakoti, kas juos slegia, ir žaidimai, kurių metu vaikai gali išreikšti savo agresiją.
2. Tėvai ir pedagogai supranta, kad informacinės technologijos turi įtakos vaikų agresyvumui, tačiau tėvai nėra linkę kontroliuoti ir riboti vaiko laiko prie kompiuterio. Tėvai linkę teisinti agresyvius vaikus ir kaltinti išorinius veiksnius, apie savo įtaką vaiko agresijai neigia. Tėvai ir pedagogai laikosi skirtingo požiūrio į vaiko agresyvumą, todėl nėra linkę bendradarbiauti vieni su kitais. Tėvai ir pedagogai turi nepakankamai žinių apie 4–5 metų vaikų agresijos būdus ir jų koregavimo galimybes. Tėvai ir pedagogai neieško bendro sprendimo būdų, kaip spręsti vaiko agresijos apraiškas ikimokyklinėje įstaigoje, taigi iškyla aktualus pedagoginio bendradarbiavimo tarp šeimos ir ugdymo įstaigos klausimas.

Literatūra

1. Abromaitienė, L. (2012). *Delikventinio elgesio pedagogika*. Kaunas: Technologija.
2. Bauer, A., Evanschitzky, P., Hille, K. (2015). *3 – 6 metų vaiko raida: psichologijos pagrindai ikimokyklinio amžiaus vaikų ugdytojams*. Vilnius: Tyto alba.
3. Boyd, D., Bee, H. (2011). *Augantis vaikas*. Vaistų žinios.
4. Braslauskienė, R., Jonutytė, L. (2005). *Vaikų agresyvaus elgesio prevencija ugdymo institucijose*. Klaipėda: Klaipėdos universiteto leidykla.
5. Bražienė, N., Bružienė, V., Mockienė D. (2008). Agresija kaip specifinė vaiko elgesio forma: teorinis aspektas. *Jaunųjų mokslininkų darbai*.
6. Cirtautienė, L., Meslinienė, G. (2014). *Žaidžiu jausmus: pyktis. Metodinis leidinys*. Kaunas: Print Easy.
7. Čekuolienė, E. (2014). *Augi(ni)mo psichologija*. Vilnius: Alma littera.
8. Černius, V. (2006). *Žmogaus vystymosi kelias: nuo vaikystės iki brandos*. Kaunas: Pasaulio lietuvių centras.
9. Erkert, A. (2011). *Žaidimai agresijai įveikti*. Vilnius: Presvika.
10. Gini, G., Pozzoli, T., Hymel, S. (2014). Moral Disengagement Among Children and Youth: A Meta-Analytic Review of Links to Aggressive Behavior. *Aggressive Behavior*. [interaktyvus] [žiūrėta 2018-02-20] Prieiga internete: <http://web.b.ebscohost.com.db.kaunokolegija.lt/ehost/pdfviewer/pdfviewer?vid=1&sid=101c9172-28c7-4275-85a8-a6ebdfbeadd6%40sessionmgr102>
11. Herm, S. (2004). *Sunkūs vaikai. Praktiniai patarimai auklėtojams ir tėvams*. Vilnius: Alma littera.
12. Joshua, P., Smith, Daniel J. Glass & Gary Fireman (2015). The Understanding and Experience of Mixed Emotions in 3-5-Years-Old Children. *Journal of Genetic Psychology*. [interaktyvus] žiūrėta 2017-11-05] Prieiga internete: <https://www.tandfonline.com.db.kaunokolegija.lt/doi/abs/10.1080/00221325.2014.1002750>
13. Juozulynas, A., Jurgelėnas, A. (2012). Vaikų agresyvaus elgesio priežastys. *Visuomenės sveikata*, 4 (59).
14. Jurkevičienė, G. (2016). Vaiko pyktis: 12 patarimų tėvams, kaip mokinti valdyti emocijas. [interaktyvus] [žiūrėta 2017-12-10].
15. Juškuvienė, R., Luneckienė, A., Palačionienė, L., Petrilionienė, B., Striunga, S. (2008). *Ikimokyklinio amžiaus vaikų, turinčių kalbos ir elgesio sutrikimų, ugdymas. Metodinės rekomendacijos ikimokyklinio ugdymo pedagogams ir tėvams*.
16. Kairienė, B. (2013). *Agresyvaus tėvų elgesio su vaikais prevencijos prielaidos*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas.
17. Legkauskas, V. (2013). *Vaiko ir paauglio psichologija*. Vilnius: Vaga.
18. Leliūgienė, I. (2002). *Socialinio pedagogo (darbuotojo) žinynas*. Kaunas: Technologija.
19. Lukošienė, R., Sadauskienė, R. (2012). *Preeschool education*. Šiauliai: VŠĮ Šiaulių universiteto leidykla.
20. Monkevičienė, O., Banevičiūtė, B., Bujanauskienė, V. ir kt. (2015). Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerija. *Ikimokyklinio ugdymo metodinės rekomendacijos*.
21. Raine, A., Lai Chu Fung, A. (2014). Low Heart Rate as a Risk Factor for Child and Adolescent Proactive Aggressive and Impulsive Psychopathic Behavior. *Aggressive Behavior*. [interaktyvus] [žiūrėta 2017-12-09] Prieiga internete: <http://web.b.ebscohost.com.db.kaunokolegija.lt/ehost/pdfviewer/pdfviewer?vid=1&sid=8ba5f1a4-6802-41e5-ab27-56beb2cef567%40sessionmgr101>
22. Reid, L. (2010). *Vaikų nerimas. Kaip įveikti jį be vaistų ir terapijos*. Vilnius: Baltos lankos.
23. Theriault, C. (2009). *Vaikų konfliktai: kaip ugdyti savarankiškumą*. Vilnius: Baltos lankos.
24. Tifenbacher, A. (2012). *Kodėl mano vaikas kaprizingas? Kaip sumaniai elgtis sunkiais vaiko vystymosi etapais*. Vilnius: Ramduva.
25. Žukauskienė, R. (1997). Agresyvaus jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaikų elgesio raidos ypatumai. *Psichologija*, 1997 Nr.17. [interaktyvus] [žiūrėta 2017-11-10] Prieiga internete: <http://www.zurnalai.vu.lt/psichologija/article/view/9019>

WAYS OF AGGRESSION OF 4-5-YEAR-OLD CHILDREN AND THE POSSIBILITIES OF THEIR ADJUSTMENT IN AN INSTITUTION OF PRE-SCHOOL EDUCATION

Summary

The relevance of the subject: "Aggression is defined as the behaviour which is aimed at hurting another person intentionally or damaging a toy" (Boyd, Bee 2011, p. 329). All 4-5-year-old children behave aggressively; however, the form, frequency and reasons for aggression change in the age of pre-school. G. Gini, T. Pozzoli, S. Hymel (2014) state that aggressive behaviour can be stimulated by computer games and TV shows. The television discloses anti-social behaviour that the children are not yet acquainted with. The children do not know how to react properly, so they adopt aggressive behaviour directly and copy it. Having examined older children's behaviour, it has been established that changes of aggressive behaviour occur between the third and sixth year of ages: the expression of physical aggression decreases while verbal aggression continues (Abromaitienė, 2012). The problem of the research is that educators and families have insufficient knowledge about the aggression of 4-5-year-old children and the possibilities of its adjustment in an institution of pre-school education. The object of the research is the ways of aggression of 4-5-year-old children and the possibilities of their adjustment in an institution of pre-school education. *The aim of the research* is to determine the ways of expressing aggression by 4-5-year old children and the possibilities of their adjustment in an institution of pre-school education. *The objectives of the research* are as follows: 1) to review the concept of aggression, ways and possibilities of adjusting it for 4-5-year-old children theoretically; 2) to reveal the attitude of educators and parents towards 4-5-year-old children's expressions of aggression and the possibilities of its adjustment in an institution of pre-school education. *Methods of the research*: analysis of scientific literature, survey (interview) and pedagogical observation. The research carried out revealed that parents and educators have insufficient knowledge about the ways of aggression of 4-5-year-old children and the possibilities of their adjustment. Parents and educators do not look for solutions on how to deal with the expression of child's aggression in an institution of pre-school education.

Having summarised the results of the research, it was decided to organise an educational project aiming at involving children into joint activities that encourage a positive behaviour as well as providing knowledge and practical skills to the parents and educators about the possibilities of the adjustment of the aggression of 4-5-year-old children.

Keywords: aggression, 4-5-year-old children, pre-school education.

Informacija apie autorius

Dr. Algimantas Bagdonas. Kauno kolegijos Menų ir Ugdymo fakulteto Pedagogikos katedros lektorius. Mokslinių tyrimų laukas: pedagoginė psichologija, lyginamoji kalbotyra.
El. pašto adresas: algimantas.bagdonas@go.kauko.lt

Deimantė Ciparytė. Kauno lopšelis – darželis „Girinukas“, ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo pedagogė. Mokslinių tyrimų laukas: ikimokyklinio ugdymo metodikos, edukacinės aplinkos.
El. pašto adresas: d.ciparyte@gmail.com